

PRZEPROWADZKA BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

Plan przeprowadzki Biblioteki Jagiellońskiej ze starego budynku przy ul. św. Anny 8–12 powstał jeszcze przed wybuchem wojny. Nowy gmach biblioteki przy al. Mickiewicza, ukończony tuż przed wojną, był wówczas najnowocześniejszym budynkiem bibliotecznym w Europie. Według przedwojennych planów przeprowadzka miała się odbyć w 1940 roku.

Po wybuchu wojny i likwidacji Uniwersytetu Jagiellońskiego nowy budynek Biblioteki Jagiellońskiej przy al. Mickiewicza 22 Niemcy zamierzali pierwotnie przekształcić w studio radiowe, burząc na te potrzeby co drugą kondygnację z ośmiu istniejących. Dewastacji gmachu zapobiegła ekspertyza architektoniczna, która wykazała, że przebudowa groziłaby zawaleniem się obiektu. Nowy gmach BJ miał więc nadal pełnić funkcje biblioteczne – tym razem jako niemiecka Staatsbibliothek. Tam właśnie miały zostać przeniesione zbiory przedwojennej Biblioteki Jagiellońskiej. Transport książek miał być przeprowadzony polskimi siłami, ale pod nadzorem nowego dyrektora biblioteki dr. Gustawa Abba, dyrektora Biblioteki Uniwersyte-

ckiej w Berlinie. Otwarcie nowego gmachu miała towarzyszyć sesja Gutenbergowska. W lipcu 1940 roku Gustaw Abb, który został również głównym dyrektorem wszystkich bibliotek w okupowanej Polsce, przywiózł z Berlina zgodę na przeprowadzkę przez Polaków zbiorów bibliecznych do nowego gmachu. Przedwojenny dyrektor BJ Edward Kuntze wykorzystał przeprowadzkę jako okazję do odkurzenia księgozbioru z wieloletniego pyłu. Między 15 lipca a 17 sierpnia młodszy pracownicy biblioteki oczyścili niemal cały księgozbiór, z wyjątkiem działu teologii. Przeprowadzka rozpoczęła się 19 sierpnia 1940 i trwała 62 dni robocze, do 25 października 1940 roku. Przewozu zbiorów dokonało przedsiębiorstwo przewozowe Stefana Rzepy, używające do tego celu konnych wozów. Ogółem przewieziono 643 937 tomów w 13 200 skrzyniach. Dziennie przewożono około 200 skrzyń. Przy przeprowadzce pracowało 18 bibliotekarzy i 14 magazynierów, czyli cały personel przedwojenny, który był wtedy w Krakowie. Ekipa pracowników biblioteki została podzielona na cztery grupy.

Przed przeprowadzką. Oczyszczanie z kurzu książek na krużgankach Collegium Maius; 15–17 sierpnia 1940 r. Before the move. Dusting books over the Collegium Maius arcade, 15–17 August 1940

Archiwum UJ • Jagiellonian University Archives

Dwie z nich w starym gmachu pod kierownictwem dr. Wojciecha Gieleckiego zdejmowały książki z wysokich nierzadko do I piętra półek i pakowały do ponumerowanych skrzyń. Pozostałe dwie ekipy w nowym gmachu pod kierownictwem kustosa dr. Władysława Pocięchy odbierały skrzynie z książkami i po skontrolowaniu zawartości według dołączonych spisów ustawiały je w nowym magazynie. Niemiecki dyrektor biblioteki dr Abb czasem przychodził do starego gmachu w czasie przeprowadzki, ale, jak wspomina Kazimiera Tatarowicz, nigdy nie wchodził w głąb magazynów, podobno bojąc się partyzantów (*sic!*).

Przeprowadzka Biblioteki Jagiellońskiej w 1940 roku została uwieczniona na taśmie filmowej przez pracownika BJ Gustawa Schmagera i jego szwagra, pracownika Muzeum Czartoryskich dr. Eugeniusza Latacza. Eugeniusz Latacz nie przeżył wojny; zaangażowany w ochronę polskich dóbr kultury w czasie okupacji, w styczniu 1943 roku został aresztowany przez gestapo w czasie pracy w bibliotece i miesiąc później zginął w Auschwitzu.

Nakręcony z narażeniem życia film pokazuje oczyszczanie z kurzu książek na krążgankach Collegium Maius, proces pakowania książek, przenoszenie skrzyń z książkami i ich transport do wozu firmy przewozowej. Autorzy nie ograniczali się wyłącznie do pokazania wnętrza Collegium Maius – kamera pokazuje widoki ogólne ulicy św. Anny. Na kilku kadrach można dostrzec przechodzących mężczyzn z jasnymi opaskami na przedramieniu, czyli

gwiazdami Dawida, czy też ogólnie ruch uliczny z wozem firmy S. Rzepa obok wyjścia z Collegium Maius na ul. św. Anny w tle. Wśród uchwyconych na filmie postaci rozpoznać można przedwojennego dyrektora BJ Edwarda Kuntzego (1880–1950) czy też dr. Adama Bara (1895–1955). Bardzo cennymi kadrami filmu są te przedstawiające budynek fasady Kolegium Nowodworskiego – są to jedyne istniejące zdjęcia wejścia do istniejącego tam od 20 kwietnia 1940 roku Instytutu Niemieckiej Pracy na Wschodzie. Oprócz samej przeprowadzki biblioteki autorzy filmu sporo miejsca poświęcili na pokazanie detali architektonicznych Collegium Maius – tak z wewnątrz, jak i od strony ulicy. Można się domyślać, że było to spowodowane obawą, że po przeprowadzce biblioteki do nowego gmachu najstarszy budynek Uniwersytetu Jagiellońskiego zostanie gruntownie przebudowany czy wręcz zniszczony w trakcie powstawania niemieckiego uniwersytetu w Krakowie.

Archiwum UJ • Jagiellonian University Archives

Pakowanie książek; od lewej Wanda Górecka, Gustaw Schmagier (współautor filmu), Kazimiera Tatarowicz oraz N.N. Packing books. Left to right: Wanda Górecka, Gustaw Schmagier (joint film-maker), Kazimiera Tatarowicz and unidentified person

w zbiorach Gustawa Schmagera. Wdowa po nim przekazała ten film do zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej. Obecnie znajduje się w zbiorach oddziału dokumentacji audiowizualnej Archiwum UJ.

Opracował Bogusław Sławiński na podstawie: pracy Kazimierzy Tatarowicz, *Biblioteka Jagiellońska za okupacji. Wspomnienia bibliotekarki*, [w:] „*Ne cedat academia*”. *Kartki z dziejów tajnego nauczania w Uniwersytecie Jagiellońskim 1939–1945*, Kraków 1975.

